

Megjelenik minden nap a délutáni órákban.

Előfizetési díj:

Egész évre 12 ft, félre 6 ft, évenegyre 3 ft o. é.

Szerkesztői szállás: belső-tordautca 122. sz.
Kiadó-hivatal: A tanácsház mellett, az emelet hátsó részében.

KOLOZSVÁRI KÖZLÖNY.

POLITIKAI ÉS KÖZGAZDÁSZATI NAPILAP.

Hirdetési díj: 50 hasábas garmond sorért 1-ször 7 kr. 2-ször 6 kr. 3-szor 5 kr. s egyszeri beiktatás után 30 kr. bélyegdíj. — Hirdetések felvételének helyben: a kiadó-hivatalban és Demény László könyvkereskedésében. Pesten: Zeisler M. (Király-utca 60. sz.) Bécsben: Hansenstein és Vogler-nél (Neuer-Markt 11. sz.) Oppelk Alajosnál (Woll-zelle 22. sz.) Rudolf Mosse off. Zeitungs-Agent Nyiteltári cikkeket: sora után 20 kr. előleg beiktatása mellett a szerkesztőséghez küldendő. — Előfizetések s hirdetési díjak a vidékről a szerkesztőséghez küldendők be.

Báró Eötvös József emlékszóba ügyében.

Eddig mindenková szétment az országban azon 22 tagu bizottság aláírasi felhívása, melynek magyar miniszterelnök gróf Lónyai Menyhért elnöke, Arany László jegyzője, s mely a végre alakult, hogy b. Eötvösnek Pesten emlékszóba állítson. Az eszmét a Pestváros közgyűlése adta s aláírt rá 5000 forintot. A gyűjtést a Magyar Földhitelintézet saját firmája alatt teszi meg, irodalmunk pártolói ívet kapnak az ország minden részében, s azt a pénzzel együtt, vagy ha gyűjtélek nem lesz, magát az ívet okvetlen be kell küldeni 1872. év február hónap végeig a megjelölt Földhitelintézethez.

Nem kétkem, hogy Erdély meghallgatja Magyarországot testvérszavát; mert a férfi, kiről itt szó van, mind a két országrészt egyforma szeretettel ölelte szívére.

Erdély iránt egy erdélyi sem érzett melegebben, nem gondoskodott jövőjéről emelkedettebben, nem szólott és tett érte hiebb áldozattal, mint Magyarországon e nagy fia.

Jól emlékezem muzeumunk megalapítása évére és küzdelmeinkre. Gróf Mikónak e, saját halhatatlanságát nemzete tisztetével együtt biztosító szép művében túl a királyhágón két erős ember volt főtenyező: báró Eötvös, a ki legelsőben mondotta ki bátran és meggyőződéssel, hogy az erdélyi a pesti muzeumnak nem lesz ártalmára, de Erdélyben a magyarságnak életszükség, mentő horgony, erkölcsi őrbástya; a másik Bartakovits egri érsek, a ki a legserencsésebb pillanatban 5000 forinttal járult az alapítókéhoz, s ezzel az erdélyiek lelkébe a nemes verseny tüzzikráját lökte, mely aztán velök a legnehezebb időkben, kezdetben merésznek látszó kezdeményt diadalmasan végrehajtatta.

B. Eötvös 1859-ben a megnyitó gyűlésre is lejtött s roppant erkölcsi és szellemi tekintélyével tiszteletet vívott ki az új intézet iránt, segítette meggyökereztetni a bizalmat mibennünk, önmagunk, a kezdeményezett nagy munka és jövőnk iránt. Ama napok emléke örökre fog ragyogni bérzes hazánk műveltségtörténetében.

Erdélynek egy vitalis érdeke az egyetem és annak épen Kolozsvárott alapítása. A mint b. Eötvös nagy szelleme a kis országrész ez óhajáról értesült, egyszerre hő barátja, őszinte pártolója s előmozdítója lett annak. Volt alkalmam leveleit látni, melyekben teljes bensőséggel ir azon fogadtatásról, melyben az eszme magasb körökben az ő előterjesztése következtében részesült. Midőn meglátogatta e várost, s a viszonyokat tanulmányozta, örömmel beszélt arról, hogy látásai őt szándéká-

ban megerősítették, hogy Erdélynek meg kell nyernie minél hamarabb egyetemét, s hogy ő ezt a nagyobb testvérszavát e kis része kulturai állapottaira nézve használatlanak tartja.

Ha Eötvös él, eddig a volt kormányzati épület, vagy a királyi lyceum egyetemnek lenne átalakítva; mert ő immár a viszonyok és emberek teljes ismeretével birt, a kérdés szövevényeibe magát beleélte volt; mert egyetemállítási terve eredete még 1848-ra vihető vissza, mit alkotmányunk újból helyreállítása csak felelevenített. Azonban bár ő nincs többé, szelleme él és hat s mi hiszünk, hogy nekünk nem soká óhajításunk teljesül. S akkor a köszöntet a megalkotót illetendi, de halás visszaemlékezésünk hozzá száll, ajkaink nevét fogják áldani, s az utódok őt magasztalandják, mint az alap letevőjét, mint messzelátót, bátor kezdeményezőt.

Kolozsvárnak különösen éreznie kell az innen származó erkölcsi kötelezettséget.

B. Eötvös írói működésének is mély erkölcsi nyoma van társadalmunkban. Emlékezem, midőn 25 évvel ezelőtt Eötvös Karthauzi-ja közöttünk megjelent, mily nagy hatást tett az minden körökben. Addig Walter Scott és Jósika Miklós regényei voltak közönségünk kedvenc művei. Eötvös egész forradalmat idézett elé. Hölgyeink elrejtözve, áhitattal olykor sirva olvasták művét, a férfivilág elragadtatott lélektani festéseinek szépségei által. Fennsőbb köreinkkel a magyar irodalmat Jósika és Eötvös kedveltették meg. A társadalmi erkölcsök nemesítésére e láng-lelkű írónk hatása bámulat-költő.

Ki nem emlékszik classicus búcsu-versére:

Isten veled hazám, bátrak hazája!

Valóban, Eötvösnek minden műve nemzetünk lelkéből, geniusából volt merítve. A magyar ember szívével jobban elbánni senki, úgy mint ő még csak Kossuth Lajos tudott.

E felett Eötvös európai híri írói nagyság; ő a maga és nemzetünk neve dicsőségét messzi túl terjesztette a hazai határokon, a homlokára Magyarországot által tűzött koszorú levelei közé az egész nyugot tudosi babéra vegyült. Németország, Belgium és Franciaország elismeréssel szólott a XIX-dik század uralkodó eszméi című műről; szaktudósok szerint ez több tekintetben, Mill Stuart, Anglia e szakban legjelesebb írója felett áll.

E férfira hazánk méltán kevély lehetett, míg élt; illik, hogy őt halála után emlékoszloppal tiszteljük meg.

Mivelt nép kívánunk lenni: kövessük a nyugot-európaikat, kik jeleseiknek emlékszóbrokat emelnek, haláluk napját megünneplik, műveit kiadják, árvaikról gondoskodnak.

Őseink emléken elég haládatlansági átok fe-

szik. Corvin Mátyás, Hunyadi, Zrínyi, Frangepán, Nádasdy és száz mások miben, mi által vannak örököit-e van-e látható emlékek? Csak lélek-nagyságuk, jellemük és polgári nagy tetteik el nem halványodható fénye tartja fenn őket, nem márvány szobor, nem a nemzeti kegyelet.

Legyünk háladosok azok iránt, a kik minket híven szerettek és szolgáltak, kiknek mellében a nemzet szíve dobogott, s a kik koruknak vezér szellemei voltak.

Ne vonja meg ez emléktől fillért a szegény úgy, mint a gazdag aranyát. Eötvös az egész nemzetért élt és munkálkodott, szobra legyen a nemzet kicsinyeé nagyjáé egyiránt. A—a.

Pauler közoktatásügyi beszédéből.

(A képviselőház decz. 22-ki üléséből.)

A miniszter örömmel constatálja, hogy a ház mindkét oldaláról hangsúlyozták a közoktatás fontosságát, készek levén azt előmozdítani, mi azt tanúsítja, hogy ha pártérekre nézve különbözünk is, de a közmívelődés érdeke, a mely a haza nagyságával, fejlődésével, boldogságával legszorosabb összeköttetésben van — mindnyájunkat egyesít.

Az összes oktatás ügyének alapját a népnevelés képezi. Tagadhatlanul sok e körül a hiány, hanem hosszú évek sorának mulasztásait nem lehet néhány év alatt jóvá tenni: nemzeti műveltséget sem lehet rövid idő alatt előteremteni, itt szellemi örökre, tanítókra van szükség, egész nemzeteké kívántatnak.

De ha rövid idő alatt törekvéseink nem értek teljes sikert, ha egyetértve, ez irányban tovább haladunk s pártkülönbség nélkül azon leszünk, hogy tökéletesedjünk: fogunk haladni, s azon színvonalra emelkedünk, melyen Európa legelőhaladottabb nemzetei állanak.

Az 1868. XXXVIII. tozikknek vannak hiányai, de alig pár éve van érvényben, várjuk el mig több ilyen is tapasztalunk, mert toldozás a bajon nem segít; e téren következetes haladás szükséges, ezt pedig nem rögtönözve, hanem a tapasztalt hiányok egész kiterjedésben való orvoslásával érhetjük el.

Elcsüggedésre nincs okunk; azt se állíthatjuk, hogy tespedünk. 1870-ben volt 479, most van 658 községi iskolánk. 1682 felekezeti iskola lett megintve, feleljen meg a törvény követelményeinek. Igaz, hogy tanodáink épületei hiányzanak, a tanítók materialis állása gyarló, taneszközök szegények; de segítünk, a mennyire lehetett. Ez évben tanodák építésére 116,000 flót költöttünk. Póttanfolyamok 39 helyen tartattak, s mig azokban a tavaly csak 1500-an, az idén már 4200-an vettek részt; itt oktatva lettek arra is, hogyan bánjanak és hogy alkalmazzák a taneszközöket. E póttanfolyamoknak nagy hatásuk lesz a népiszkolák fejlesztésére, az összes iskolaügy előmozdítására.

homályos szürkületében Kolozsvár még csak mint királyi vár (Castrum Regale) tűnik fel; de a következőben, a miről a X-ik fejezet szól 1301-től 1400-ig már mint fallal kerített királyi város jó elé csaknem teljes körrel, széles autonómiai hatáskörrel, ifjúi életerővel bír, a folytonos fejlődés és virágzás állapotát mutatva szabad izlésményei által. A XI-ik fejezetet szerző Zsigmond király korszakának nevezi. Dicső korszak: nagy művek, tekintélyes városi férfiak, fejlett polgári élet, ipar és kereskedés virágzása, száz oly mozzanat a város közelében, mi a lelket örömmel tölti el. E korszakot csak I. Mátyásé (1458—1490-ig) haladja feljúl, mi a XIII-ik fejezetet képezi, s a XII-kre Albert, I. Wladislaw és V. László boldogtalanul korára (1438—1458-ig) mintegy a gondviselés által vigaszul küldve következett. A XIV. fejezet a szerencsétlen II. Wladislaw és boldogtalan II. Lajos korát tárgyalja 1490-től 1526-ig, bevégzi a XV-ik vagy is Zápolya korszaka 1526-tól 1540-ig.

A szöveg alapul 1.) az Oklevéltáron, mely CCLIX többnyire eredeti oklevelet foglal magában. Ez oklevelet jobbadán a szerző szerzte meg, olvasta el, lemaszolta és szó szerint, betű-híven, sőt olykor vonásról vonásra találaton nyomatta ki; a kötes olvasású szokat hasonmásban adta, a régi magyar szók jegyeit híven kitüntette, az oklevelekhez a felvilágosító, egyeztető, történet magyarázó jegyzetek megbecsülhetetlen egész sorát csatolta, gondos lelkiismeretességgel jelölve meg mindenütt: hol találta, mily levéltárban, minő jegy alatt vagy mely könyv melyik lapján, hogy a figyelmes olvasó ellenőrizhesse s maga is meggyőződhesse.

A történeti szöveg alapja 2.) I-től XXXVI táblára besorolt világiatosító rajzok. Az I.) Kolozsvár és vidéke térkép, II.) a bel és kül-város, III.) a földtani (geológiai) térkép, IV.) Kolozsvár Steinville korából való térképe (1701—1718-ból), V.) Kolozsvár vár-erődei régi állapotjuk szerint író által krónikailag megállapítva, VI.) a város különböző idő körökbeli 12 pecsétje 1369-en kezdve. Ezen és a VII-ik táblán harminczkét kolozsvári czéh pecsétje van hű rajzban adva; a VIII.) táblán van egy Szent-János lovagrendi czimer, az egykori Zápolyaházon levő felirat, a Dózsa-féle vaskorona, a IX.) tá-

A felnöttek oktatásában többen vettek részt 23 ezernél; most a tanfolyamok ismét megkezdődtek, remélhetőleg még nagyobb sikerrel.

Taneszközökkel több mint 6000 iskolát szereltünk fel, olyanokkal, a melyek még a világiállításon is elismerésre találtak.

A népnevelés és oktatás terén tehát megtörtént az a mi történetelt; ugyan nem minden, de minden bajon segíteni, emberi erőt túlhaladó munka.

A tanfelügyelőkre sok a panasz. A miniszter óhajtaná, hogy adatokat közölne vele, vagy miniszteriuma közegeivel; a tényeket kell ismerni: ki mit tett, mit mulasztott, hogy így kötelességükre lehessen szorítani a hanyagokat. A tömeges kinevezéseknél hibák törénthettek; ép ezért hozta be a pályázat rendszerét s kiválólak csak oly férfiakat alkalmaz, kik a tanügynek szolgáltak s a néptanítás sulyos pályáján hosszabb ideig működtek.

A középtanodák reformjával sok kísérlet történt, a szakértői véleménye, hogy egyöntetű szervezet létrehozása itt mulhatlanul szükséges. E részben legalkalmasabbnak vélte az országos tanáregyletnek a gymnasiumok reformját illető tervezetét felhasználni; a miniszter legczélserűbbnek tartá azon férfiak meghallgatását, kik a tanügynek szentelték erejüket, egész életüket. Az országos tanáregylet tervezetében bennfoglaltatnak a művelt államokban elfogadott rendszernek főbb elvei. Meggyőződve e tervezet előnyéről, azt fogadtatott, tanácsosabbnak vélve az átmeneti nehézségek miatt nem engedni egy évet veszendőbe menni. Most várja a tapasztalati tanulságokat, s mig ezeket meg nem szerezte, nem tesz további lépést, mert elve: inkább semmit se tenni, mint rosszul tenni.

A reálianodák mind inkább virágzásnak indultak; Pesten egy második főreálianodára van szükség, bár a város alreálianodái is állított. A reálianodai tantervet is egyöntetűleg kell reformálni.

Kiemeli a miniszter a classicizmus becsét a realismussal szemben s rámutat arra, hogy az államférfiak példányai az angolok, a classicizmus művelését főfeladatul tekintik, ez — ugy mond — kiválóan hat a jellem szilárdítására, nemesítésére.

Áttér most az egyetemre. Semmi se tökéletes a nap alatt — ugy mond; a göttingai egyetemnek is meg voltak hiányai még akkor is, midőn még Amerikából is látogattak. A mi egyetlen magyar nyelvű egyetemünk úgy taneszközökre mint a tanítványok számára nézve folyvást gyarapodik, különösen ez utóbbi tekintetk valamely tanintézet gyarapodása hőmérőjeit.

Nálunk egy évtized alatt a jogászok száma 600-ról 1200-ra, az orvosstanhallgatóké 160-ról 500-ra, a bölcsészeti kar hallgatói 9-ről 120-ra szaporodtak.

A tanszékek egybekapcsolásának nem barátja ezért hatott oda, hogy a cumulatio megszüntetett: így a jogi karban külön tanára lesz az észjognak, és a

lán egy kelta koporsó, Zsigmond és V. László királyok cimere, a kolozsvári régi pénzverő ház felirata, egy kurucz-kőri és a magyar-kapui felirat, a X.) táblán Kolozsvár látképe Bethlen Gábor korából 1617-ből rajta egy akkori kolozsvári nő — és hölgyalak disztlőnyben; így tovább végig érdekesnél érdekesebb szinte 200 rajz majd mind eredeti, vagy eredetiről véve.

Mindezekhez járul az e nemből páratlanul álló kiadás, a finom papír, gyönyörű betűk és nyomás, a berendezési elegancia. Az előadás compositio és irány felől az összes magyar sajtó dicsőreleg szólott.

Ez adatok szárazon előadva is meggyőzhetnek bár kit arról, hogy itt egy olyan műről van szó, mely a városnak és írónak sőt az irodalomnak egyiránt becsületére válik.

És e mű elárúsítását még is — a mint halljuk — méltányos feltételek mellett a hazai könyvtárak nem vállalták; Stein János ur tette volt, de később visszalépett. És így most a szerző az eladó is. A könyv kelendősege árához képest nem csüggesztő de még nem kielégítő. Erdély vidékeken élő kitűnő értelmisége az a mely legmelegebben fogadta és sűrűn rendeli meg. Kolozsvár 32 csehtársulata közül maig kettő vette meg. Pedig — ha jól vagyunk értesülve — midőn szerző a czéhek házait 3—4 héten át kutatta, poros, rongyos okleveleket tanulmányozta, mindenik csehmester érdekltséget tanúsított iránta. E könyv megszerzése első sorban Kolozsvár érdeke, s csak azután a vidéki városoké és tudománykedvelőké.

Szerző előtt még nagy munka áll: a város 1540-től 1848-ig terjedő rendkívül érdekes története megírása. Biztassuk őt műve pártolásával. 8—10 évi becsületes munka erkölcsi elismerést vár, sőt anyagi jutalmat érdemel. Lapunk, mely mint neve mutatja, Kolozsvár érdekeinek kiváló képviselője, most szólal fel tüzetesen e munka érdekében; avagy csak ismertetése adataira is hivalkozólag azt véli, hogy lépése indokolt van. Melegen ajánlja azért Kolozsvár Történetét Kolozsvár és erdélyi részek tudomány szeretői fainak és leányainak. Ennél maradandóbb becsű újévi ajándékkal szeretneinknek nem kedveskedhetünk.

T A R C S A.

Kolozsvár története.

írta JARAB ELEK,

I. Kötet Oklevéltárral, Ős-, Ő- és Középkor

(513. Kir. előtt 1540. Kir. után.) Kiadja szab. kir. Kolozsvár város közönsége. Nyomatott Budán, 1870.

A szöveg, 1—638 l. Oklevéltár, 1—420 l. Kolozsvár története világiatosító rajzai I.—XXXVI. tábla; ára 10 ft. o. b. Megszerezhetni a szerzőnél Kolozsvárt, Széchenyi-tér 63 számú házában vagy az országos levéltárban; megrendelhetni Demény László kolozsvári, Aigner Lajos, Tetty Nándor, Pfeifer Nándor és Ráth Mor pesti könyvtáros uraknál.

r. A szövegben legelő áll a pályázati első és pótló hirdetés, mely a jutalomtűzés és megírandó mű közzétételét adja; következik a bíráló bizottság jelentése, mi a művet mértékűtőnek, irodalmi színvonalon állónak, és így jutalomra méltónak vallja; ezután jő a pályadíj kiadását illető képviselő-testületi tárgyalás és határozás, minek folytatán a jutalom aránylagos részben végkép, a még meg nem írt II-ik kötetre feltételszabólag oda ítéltetett, s írónak a gyűlés színe előtt éljen-zés közt kiadott.

Most jő az előszó, melyben író előadja indokait, kutatásait, a készen talált anyagot, rajzolja nyomozással egybekötött történetírási feladata fáradságos részét, a nehézségeket, saját álláspontját, műve technikai oldalát: a rendszert és előadási modort sat. indokolja: mint érti története tárgyának űs-, ű- és középkorra osztását, s miért alapította ezt földtani-, történeti, egyálviszonyi adatokra sat.

Író művének első részében előadja Kolozsvár földirati fekvését, légköri viszonyait és helyirati rajzát. I. minő egyálj fok alatt fekszik, minők a melegegei, hűdesegei, eső- és szélviszonyok, mik s mily távol fekszenek a szomszédos falvak, mi a város 12 része és utcáinak neve, LXXV. határ-részének neve s kiterjedése, hol vannak s mik a város határhalmi és határjegyei? mily időkben, mily egyenetlenségek forogtak fenn

